

JAK ROZWIJAĆ SŁUCH FONEMATYCZNY U DZIECKA - RADY DLA RODZICÓW

Słuch fonemowy, inaczej zwany fonematyczny lub mowny, jest to zdolność rozróżniania fonemów, czyli dźwięków mowy ludzkiej.

Słuch fonemowy w dużym stopniu warunkuje osiągnięcie prawidłowego rozwoju mowy dziecka oraz opanowanie umiejętności czytania i pisania. Właściwie wykształcony słuch fonematyczny umożliwia prawidłową wymowę, wychwytywanie różnic między słowami podobnie brzmiącymi, ale mającymi inne znaczenie, a w końcu dokonywanie analizy i syntezy słuchowej wyrazów, co stanowi podstawę w nauce czytania i pisania.

Dziecko z zaburzonym słuchem fonematycznym dobrze słyszy słowa, lecz nie potrafi różnicować pojedynczych dźwięków lub złożyć ich w całość. Dziecko musi z potoku słyszanej mowy wyodrębnić wyrazy, w nich sylaby, w sylabach-głoski.

Przy niedokształceniu słuchu fonemowego dziecko może:

- nie rozróżniać głosek dźwięcznych i bezdźwięcznych, ustnych i nosowych, zamieniać syczące na szumiące (s - sz)
- mieć problemy ze zrozumieniem poleceń słownych,
- zniekształcać wyrazy pisząc z pamięci lub ze słuchu.

Dzieci uczą się rozpoznawać dźwięki w sposób naturalny. Już niemowlę reaguje na głosy najbliższych członków rodziny, oraz rozpoznaje ton głosu i wyrażane w ten sposób emocje. Rozpoznaje także inne dźwięki usłyszane wokół siebie takie jak kroki, zamknięcie drzwi, odgłosy sprzętów domowych. Dziecku w drugim roku życia wiele przyjemności sprawiają zabawy w naśladownictwo. Zachęcajmy je, więc często do zabaw w naśladowanie głosów wydawanych przez zwierzęta, czy pojazdy (samochód, pociąg, karetka). Ta prosta zabawa pomaga w kształtowaniu słuchu fonematycznego. Kiedy już u dziecka pojawi się zdolność różnicowania głosek (w drugim roku życia), wówczas potrafi ono różnicować nawet te głoski, których nie potrafi jeszcze wymówić.

W przypadku braku wzorców słuchowych głosek, ćwiczenia rozpoczyna się od najłatwiejszych do rozróżnienia fonemów (kontrastowych) jak a - p., u - m. Dziecko musi wielokrotnie usłyszeć dźwięk, którego nie umie zidentyfikować. Małe dzieci uczymy rozróżniać dźwięki wydawane przez pojazdy, zwierzęta, stukot butów, skrzypnięcie drzwi, posługujemy się obrazkami. Następnie dzieci próbują naśladować słyszane głosy oraz rozpoznawać i różnicować dźwięki z otoczenia np. instrumentu. Wtedy wprowadzamy sylaby, a potem wyraz. Po upewnieniu się, że potrafi już rozróżnić oba dźwięki w sylabach i wyrazach powtarzamy je. Ćwiczenia te mogą odbywać się poprzez różnicowanie dźwięków mowy przez powtarzanie głosek, określanie ich położenia w wyrazie, wymyślanie wyrazów na określoną głoskę, szukanie do nich rymu.

1. Przykłady ćwiczeń słuchowych i rytmicznych stanowiących pierwszy etap kształtowania słuchu fonematycznego- etap przedliterowy.

✓ zabawa w słuchanie dźwięków. Dziecko z zamkniętymi oczami słucha otaczających je dźwięków, najpierw - dźwięki naturalne (tykanie zegara, warkot samochodu, granie radia). Później wprowadza się dźwięki specjalnie wytwarzane do tej zabawy. Do wytwarzania tych dźwięków możemy użyć np. naczyń kuchennych, szklanek, drewna. Inną formą tej zabawy dla dzieci, które znają instrumenty muzyczne, może być rozpoznawanie instrumentów po dźwięku nagrany na płytę cd lub z komputera.

✓ różnicowanie dźwięków napotkanych np. w parku (szelest suchych liści, wiejący wiatr, a zimą skrzypiący śnieg itd.), a potem naśladowanie ich.

✓ przesypywanie różnych materiałów sypkich: piasek, kamienie, żwir; eksponowanie dźwięków charakterystycznych dla różnych pojazdów, głosów zwierząt, sprzętu gospodarstwa domowego, rozpoznawanie dźwięków różnych instrumentów...)

✓ zabawa w zgadywanie: "Który ze znanych dziecku przedmiotów wydaje taki dźwięk?" (dzwoni, syczy, tyka, gwizdże itd.)

✓ Odtwarzanie przez dzieci słyszanego rytmu przy pomocy wystukiwania np. patyczkiem o bębenek, wyklaskiwania, wytupywania.

✓ Odgadywanie odgłosów docierających zza zasłony (przelewanie wody, rozdzieranie papieru, przesuwanie krzesła, gwizd czajnika, brzęk kluczy...)

✓ Rozpoznawanie melodii piosenek po zaśpiewanym fragmencie.

2. Etap drugi- są to już ćwiczenia, które przygotowują do nauki czytania i pisania.

Są to ćwiczenia polegające na analizie i syntezie wyrazów:

- wyróżnianie wyrazów w zdaniu (np. ile wyrazów w zdaniu tyle ułożonych patyków),

- wyróżnianie sylab w wyrazie, najlepiej za pomocą klaskania (jedna sylaba- jedno klaśnięcie), oprócz tego można bawić się w kończenie wyrazów, podajemy pierwszą sylabę, np. ko-, a dziecko dodaje - ło (koło).

- stwierdzenie, że wyraz składa się z głosek, wyróżnianie głosek w wyrazach:

- na początku wyrazu (najpierw samogłoski, potem spółgłoski- wybieranie obrazka, którego nazwa zaczyna się głoską np. m, wymyślanie słowa rozpoczynającego się daną głoską)

- na końcu

- w środku (zaczynamy od krótkich wyrazów- trygłoskowych).

Można użyć do tego obrazków, spośród, których dziecko wyszuka obrazki zaczynające się lub kończące na daną głoskę.

- wymyślanie rymujących się wyrazów (czytanie, pisanie, szukanie obrazków itd.).

- rysowanie przedmiotów zaczynających się (kończących, lub mających w środku) na daną głoskę.
- słuchanie (starsze dzieci mogą same przeczytać) wierszy, w których występuje jak najwięcej dźwięków do naśladowania. Można wykorzystać następujące utwory: Lokomotywa, Ptasie radio, Kotek.
- dobieranie w pary wyrazów, które różnią się tylko jedną głoską (koza- kosa, mama- dama, tatadata, pije- bije, Ala- Ola).
- podkreślanie czerwoną kredką wyrazów, które "syczą", a niebieską, tych, które "szumią" (sok, puszka, szachy, postój, proszek, ser).
- zabawy w wymyślanie ciągu wyrazów na daną literę, np. wszyscy wymyślają wyrazy na literę "k". Inną formą tej zabawy jest wyszukiwanie wyrazu, który zaczyna się na ostatnią literę poprzedniego wyrazu (mąka - Adam - most - tygrys- samochód – dom).
- Wydzielanie głosek w wyrazach najpierw łatwych, potem coraz trudniejszych np. t-o-r-b-a.

WAŻNE!.

- Aby spółgłoski wymawiać krótko, bez elementu wokalicznego np: k- nie -ky lub – ka
- Liczenie głosek w wyrazie oraz budowa symbolicznego obrazu wyrazu, tzw.

Opracowały:

E. Bator

M. Boruch

E. Dobrodziej

M. Krzosek

D. Szmit